

Journal of the Hellenic Veterinary Medical Society

Vol 29, No 1 (1978)

Υπεύθυνοι σύμφωνα με το νόμο
ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
 Επιστημονικό Σωματείο ανεγνωρισμένο, ό αριθ. απόφ. 5410/19.2.1975
 Προεδρικού 'Αθηνών.
 Πρόεδρος για το έτος 1978:
 Κων. Ταρλατζής
ΕΚΔΟΤΗΣ: 'Εκδίδεται υπό αίρετης πενταμελούς συντακτικής επιτροπής (Σ.Ε.) μελών τής Ε.Κ.Ε.
ΥΠ/ΝΟΣ ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ: 'Ο Πρόεδρος τής Σ.Ε. Λουκάς Εύσταθίου, Ζαλοκоста 30, Χαλάνδρι.
Μέλη Σν/κής 'Επ:
 Χ. Παππούς
 Α. Σαμένης
 Ι. Δημητριάδης
 Α. Σαρβάνος
 Στοιχοθεσία - 'Εκτύπωση:
ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Ε.Π.Ε.
 'Αρρήττου 12 - 16 - 'Αθήναι
 Τηλ. 9217513 - 9214820
ΤΟΠΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ: 'Αθήναι

Ταχ. Διεύθυνση:
 Ταχ. θορίς 546
 Κεντρικό Ταχυδρομείο
 'Αθήναι

Συνδρομαί:
 'Ετησια έσωτερικού δρχ. 300
 'Ετησια έξωτερικού * 450
 'Ετησια φοιτητών ήμιδαπής * 100
 'Ετησια φοιτητών άλλοδαπής * 150
 Τμή έκαστου τεύχους * 75
 'Ιδρώματα κλπ. * 500

Address: P.O.B. 546
 Central Post Office
 Athens - Greece

Redaction: L. Ffstathiou
 Zalokosta 30,
 Halandri
 Greece

Subscription rates:
 (Foreign Countries)
 \$ U.S.A. 15 per year.

Δελτίον ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
 ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β
 ΤΟΜΟΣ 29 'Ιανουάριος - Μάρτιος
 ΤΕΥΧΟΣ 1 1978

Bulletin OF THE HELLENIC VETERINARY MEDICAL SOCIETY

QUARTERLY
 SECOND PERIOD
 VOLUME 29 January - March
 No 1 1978

'Επιταγές και έμβληματα αποστέλλονται έπ' όνομα
 μετι κ. 'Αγγ. Παπαδοπούλου, Κτην. Ίνστι. 'Υγιεινής
 και Τεχνολογίας Τροφίμων, 'Ιερά όδός 75, Τ.Τ.
 303.

Έπιζωτολογία τής ύδατιδώσεως - έχινοκοκκιάσεως στην 'Ελλάδα

MIX. ΒΑΣΑΛΟΣ

doi: [10.12681/jhvms.21334](https://doi.org/10.12681/jhvms.21334)

Copyright © 2019, MIX. ΒΑΣΑΛΟΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

ΒΑΣΑΛΟΣ Μ. (2019). Έπιζωτολογία τής ύδατιδώσεως - έχινοκοκκιάσεως στην 'Ελλάδα. *Journal of the Hellenic Veterinary Medical Society*, 29(1), 53-57. <https://doi.org/10.12681/jhvms.21334>

ΔΙΑΦΟΡΑ ΘΕΜΑΤΑ
MISCELLANEOUS

**ΕΠΙΖΩΟΤΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΥΔΑΤΙΔΩΣΗΣ—ΕΧΙΝΟΚΟΚΚΙΑΣΕΩΣ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ**

ὁ π ὀ
MIX. ΒΑΣΑΛΟΥ

1. Ἀπὸ τὰ ἐπίσημα στατιστικὰ στοιχεῖα καὶ τὰ ἀποτελέσματα διαφόρων ἐρευνητικῶν ἐργασιῶν προκύπτει ὅτι ἡ ὑδατίδωση τῶν μηρυκαστικῶν καὶ ἡ ἐχίνοκοκκίαση τῶν σκύλων στὴν Ἑλλάδα, συνθέτουν ἓνα ἰδιαίτερο ἐπιδημιολογικὸ καὶ ἐπιζωοτολογικὸ πρόβλημα μὲ σοβαρότατες ἐπιπτώσεις πᾶνω στὴ δημόσια ὑγεία καὶ τὴ κτηνοτροφικὴ παραγωγή. 1.200 - 1.400 ἄτομα χεῖρουργοῦνται κάθε χρόνο γιὰ ὑδατίδωση καὶ σὲ 400 ἑκατομμύρια δρχ ἢ 10 ἑκατομμύρια δολλάρια ὑπολογίζεται ἡ προκαλούμενη ἀπὸ τὴν ὑδατίδωση τῶν μηρυκαστικῶν καὶ χοίρων οἰκονομικὴ ζημιὰ στὴν κτηνοτροφία.
2. Λαβαίνοντας ὑπ' ὄψη μας τὸ βιολογικὸ κύκλο τοῦ παρασίτου, τὴ σύνθεσι τῆς ἑλληνικῆς πανίδας καὶ τὴ μορφή τῆς κτηνοτροφίας μας, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι δυνατοὶ (potentiel) ξενιστὲς τῆς ταινίας *E. granulosus* στὴν Ἑλλάδα, ἱκανοὶ νὰ διαδραματίσουν κάποιο ρόλο στὴν διαιώνισι καὶ τὴν ἐξέλιξι τῆς μέσα στὴ φύσι, εἶναι τὰ μηρυκαστικὰ καὶ ὁ χοῖρος γιὰ τὴν κυστικὴ μορφή τοῦ παρασίτου καὶ ὁ σκύλος μαζὺ μὲ τὰ ἄγρια κυνιδῆ, λύκο καὶ τσακάλι, γιὰ τὴν ἐνήλικη μορφή του, ἐκείνη δηλαδὴ τῆς ὄριμης ταινίας.
3. Ἀπὸ τὴν ἀνάλυσι τῶν ὑπαρχόντων στατιστικῶν στοιχείων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐρευνητικῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐργασιῶν προκύπτει ὅτι τὸ ποσοστὸ προσβολῆς τῶν ἐνδιαμέσων καὶ τῶν τελικῶν ξενιστῶν τοῦ *E. granulosus* ἀπὸ τὴν κυστικὴ ἢ ἐνήλικη μορφή του ἔχει ὡς ἀκολούθως:
  - (1). Ἀπὸ Ὑδατίδωση (ἐνδιάμεσοι ξενιστὲς)
    - α. Βοοειδῆ

—ἡλικίας 4 ἕως 24 μηνῶν	1,18%
—ἡλικίας 2 ἕως 3 ἐτῶν	7,38%
—Ἐνήλικες ἀγελάδες βουστασιῶν	24,73%
—Ἐνήλικα ἐλευθέρας βοσκήσεως	48,87%
    - β. Πρόβατα

—ἡλικίας 3 ἕως 12 μηνῶν	1,54%
-------------------------	-------

—ήλικίας 1 έως 2 ετών	12,21%
—ήλικίας άνω των 2 ετών	60,89%
γ. Αίγες	
—ήλικίας 3 έως 12 μηνών	0,62%
—ήλικίας 1 έως 2 ετών	1,09%
—ήλικίας άνω των 2 ετών	10,3%
δ. Χοίροι	
—ήλικίας άνω των 4 μηνών	1,38%
(2). Από Έχινοκοκκίαση (τελικοί ξενιστές)	
α. Σκύλοι (ήπειρωτικής Ελλάδας)	
—Κυνηγητικοί	19,2%
—Φύλακες	26,9%
—Ποιμενικοί	50,4%
β. Άγρια κυνιδή (λύκος - τσακάλι)	
Δέν υπάρχουν στοιχεία	

4. Από τα είδη των ενδιαμέσων και τελικών ξενιστών του *E. granulosus* που υπάρχουν στην Ελλάδα, από το ποσοστό μόλυνσέως τους από τη μία ή την άλλη μορφή του παρασίτου, από τη συχνότητα της υδατιδώσεως στον άνθρωπο, από τις μεταξύ των ενδιαμέσων και των τελικών ξενιστών σχέσεις μέσα στο φυσικό και οικιστικό περιβάλλον και από τις σχέσεις του ανθρώπου με τους τελικούς ξενιστές του παρασίτου, γίνεται φανερό, ότι στην Ελλάδα η εξέλιξη του *E. granulosus* ακολουθεί μέσα στη φύση δύο αλληλοπαρεμβαλλόμενους επιδημιολογικούς κύκλους. Ένα αγροτικό ή ποιμενικό και ένα συνανθρωπικό.

Στον πρώτο, ο σκύλος και τα άγρια κυνιδή, αλλά κυρίως ο ποιμενικός σκύλος, εναλλάσσονται με τα μικρά μηρυκαστικά και προπαντός το πρόβατο. Τα βοοειδή και οι χοίροι αποτελούν στη πράξη άπλους δέκτες της έχινοκοκκικής μόλυνσεως και δέν συμμετέχουν ουσιαστικά στην ολοκλήρωση του βιολογικού κύκλου του παρασίτου.

Στον δεύτερο εναλλάσσονται πάντοτε ο ποιμενικός σκύλος και τα μικρά μηρυκαστικά, με σύγχρονη όμως παρεμβολή των οικοφυλάκων και κυνηγητικών σκύλων που μολυνόμενοι, γίνονται με τη σειρά τους ή κύρια πηγή μόλυνσεως του ανθρώπου. Στο κύκλο αυτό η μόλυνση των οικοφυλάκων και κυνηγητικών σκύλων οδηγεί συνήθως σε ένα είδος *cul de sac* για τη βιολογική εξέλιξη του *E. granulosus* αφού ο άνθρωπος είναι άπλος δέκτης της έχινοκοκκικής μόλυνσεως, με τη μόλυνση του οποίου διακόπτεται ο βιολογικός κύκλος του παρασίτου. Οι οικοφύλακες και κυνηγητικοί σκύλοι διαδραματίζουν δευτερεύοντα ρόλο σαν πηγές μόλυνσεως των αίγοπροβάτων και κυρίως των ποιμενικών.

5. Πηγές μόλυνσεως των τελικών ξενιστών του *E. granulosus* στην Ελλάδα είναι: (1). Τα φέροντα υδατίδες κύστεις σπλάχνα των ενδιαμέσων ξενιστών του παρασίτου που σφάζονται σε χώρους μη ελεγχόμενους από τις κτηνιατρικές υπηρεσίες ή σε μικρά σφαγεία στα όποια είναι δυνατή η εισοδος μέσα σ' αυτά των άδεσπότην ή μη επιτηρουμένων επαρκώς σκύλων

της κοινότητας ή που στεροδνται καταλλήλων βόθρων για την απόρριψη των κατασχομένων λόγω υδατιδώσεως οργάνων και δέν είναι εξοπλισμένα με αποτεφρωτικούς κλιβάνους για την αποτεφρωση αυτών των οργάνων. Από τα σπλάχνα των ζώων που σφάζονται στα ποιμνιοστάσια μολύνονται οι ποιμενικοί σκύλοι. Από τα σπλάχνα των ζώων που σφάζονται στις αυλές των σπιτιών ή στους δρόμους των χωριών μολύνονται οι οικόφυλακες, οι κυνηγητικοί και οι άδέσποτοι σκύλοι των κοινοτήτων και οικισμών που διενεργείται έτσι η σφαγή των ζώων. Από τα κατασχομένα και μη ακινδυνοποιούμενα σπλάχνα των ζώων που σφάζονται σε άκατάλληλα σφαγεία, μολύνονται οι περιφερόμενοι γύρω από αυτά σκύλοι της κοινότητας και στις όρεινες και ήμιορεινες περιοχές τα τσακάλια που πλησιάζουν τα σφαγεία όταν αυτά βρίσκονται στις παρυφές του οικισμού. (2). Τα μη ένταφιαζόμενα πτώματα των προσβλημένων από υδατιδωση ζώων, άνεξάρτητα από την αίτια του θανάτου τους. Από αυτά μολύνονται οι ποιμενικοί σκύλοι, οι άδέσποτοι σκύλοι της υπαίθρου και τα άγρια κυνιδή, λύκοι και τσακάλια, όπου υπάρχουν. (3). Τα πρόβατα που άρπάζουν και σκωτώνουν οι λύκοι και (4). Τα σπλάχνα που δέν επιθεωρούνται με προσοχή από τους κρεοσκόπους. Στη περίπτωση αυτή τις μικρού συνήθως μεγέθους υδατίδες κύστεις τις ανακαλύπτει ή ο κρεοπώλης ή ή οίκοκυρά που ή θα τις δώσουν στο σκύλο του μαγαζιού ή του σπιτιού ή θα τις πετάξουν στο κάδο των άπορριμμάτων για να καταλήξουν τελικά στους σκύλους που περιφέρονται γύρω από τους χώρους που αυτά συγκεντρώνονται.

6. Στην Ελλάδα υπάρχουν σήμερα 400 μικρά και μεγάλα σφαγεία, έλεγχομένα από τις κτηνιατρικές υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας. Στα 300 τουλάχιστον από αυτά, οι συνθήκες κρεοσκοπικού έλέγχου είναι απόλυτα ίκανοποιητικές, υπάρχουν κατάλληλοι βόθροι ή αποτεφρωτικοί κλιβανοί, και δέν είναι δυνατή ή είσοδος σ' αυτά σκύλων. Στα σφαγεία αυτά σφάζεται το 90% των κρεοσκοπουμένων ζώων. Στα υπόλοιπα 100 πρέπει να βελτιωθεί ή περίφραξή τους, να κατασκευασθούν κατάλληλοι βόθροι και να έγκατασταθούν αποτεφρωτικοί κλιβανοί.

Στα έλεγχομένα από τις κτηνιατρικές υπηρεσίες σφαγεία, σφάζεται το σύνολο σχεδόν των σφαζομένων στην Ελλάδα βοοειδών και χοίρων, το 75% των ενήλικων αίγοπροβάτων και το 50% των άμνοεριφίων. Έτσι από τα σφαζόμενα ζώα δέν έλέγχονται για υδατιδωση περίπου 140.000 ενήλικα πρόβατα, 70.000 ενήλικες αίγες, 1.500.000 άμνοι και 60.000 έρίφια από τα όποια φέρουν υδατίδες κύστεις 80.000 ενήλικα πρόβατα, 7.000 ενήλικες αίγες, 20.000 άμνοι και 3.000 έρίφια.

7. Δέν υπάρχουν στοιχεία για τον αριθμό των ζώων και ιδιαίτερα των προβάτων που ψοφούν και δέν ένταφιάζονται. Δέν υπάρχουν έπίσης στοιχεία για τον αριθμό των προβάτων που κάθε χρόνο κατασπαράσσονται από τους λύκους και του ποσοστού των περιπτώσεων που οι υδατίδες κύστεις δέν ανακαλύπτονται κατά τον κρεοσκοπικό έλεγχο, αλλά που πρέπει να είναι πολύ μικρό.

8. Πηγές μολύνσεως τῶν ἐνδιαμέσων ξενιστῶν τοῦ *E. granulosus* στήν Ἑλλάδα καί τοῦ ἀνθρώπου, πού ἐπιδημιολογικά δέν εἶναι ἕνας πραγματικός ἐνδιάμεσος ξενιστής, ἀλλά ἕνας δέκτης τῆς ἐχينوκοκκικῆς μολύνσεως, εἶναι ἀπόλυτα ἐξακριβωμένα ὁ σκύλος καί, μέ ἄγνωστο ὁμως ποσοστό συμμετοχῆς, τὰ ἄγρια κυνιδῆ λύκος καί τσακάλι. Σήμερα στήν Ἑλλάδα πρέπει νά ὑπάρχουν μολυσμένοι ἀπό τήν ταινία *E. granulosus* 65.000 ποιμενικοί σκύλοι, 65.000 οἰκοφύλακες σκύλοι, 20.000 κυνηγητικοί σκύλοι καί 30.000 τουλάχιστον ἀπό τίς 50.000 τῶν ἀδεσπότην.
- Ἄπό αὐτούς οἱ ποιμενικοί σκύλοι, ὅπως καί τὰ ἄγρια κυνιδῆ ἀποτελοῦν τή κύρια πηγή μολύνσεως τῶν ποιμενικῶν προβάτων καί αἰγῶν, ἐνῶ οἱ σκύλοι τῶν ἄλλων κατηγοριῶν εἶναι οἱ πηγές μολύνσεως τῶν ἄλλων ἐνδιαμέρων ξενιστῶν καί τοῦ ἀνθρώπου.
9. Ἄπό τήν ἐπισήμανση τῶν τελικῶν καί ἐνδιαμέσων ξενιστῶν τοῦ *E. granulosus* πού συμμετέχουν ἐνεργά στούς ἐπιδημιολογικούς κύκλους πού ἀκολουθεῖ μέσα στή φύση ἡ ἐξέλιξη τοῦ παρασίτου στήν Ἑλλάδα, προκύπτει ὅτι οἱ συνθήκες πού ἐπιτρέπουν αὐτή τήν ἐξέλιξη εἶναι οἱ ἑξῆς:
- (1). Ἡ σφαγῆ 2.310.000 αἰγοπροβάτων ἀπό τὰ ὁποῖα 110.000 πρέπει νά εἶναι προσβλημένα ἀπό ὕδατιδωση, σέ χώρους πού δέν ἀσκεῖται κρεοσκοπικός ἢ τουλάχιστον γιά ὕδατιδωση ἔλεγχος, τῶν σφαγιῶν.
  - (2). Ὁ μὴ ἐνταφιασμός τῶν πτωμάτων τῶν ζῶων, καί ἰδίως τῶν προβάτων, πού ψοφοῦν ἀπό μιὰ ὁποιαδήποτε αἰτία.
  - (3). Οἱ ἐλλείψεις ὄρισμένων σφαγιῶν σέ ὅτι ἀφορᾷ τή περίφραξη, τοὺς βόθρους καί τὸν ἐξοπλισμό τους μέ ἀποτεφρωτικούς κλιβάνους.
  - (4). Ἡ ἐπιφανειακὴ σέ ὄρισμένες περιπτώσεις ἐπιθεώρηση τῶν σπλάχνων τῶν σφαζομένων ζῶων.
  - (5). Ἡ ὕπαρξη μεγάλου ἀριθμοῦ ἀδεσπότην σκύλων.
  - (6). Ὁ δυσανάλογα μεγάλος ἀριθμός, σέ σχέση μέ τίς πραγματικὲς ἀνάγκες, τῶν οἰκοφύλακων καί ποιμενικῶν σκύλων πού διατηροῦνται ἀπό τοὺς κατοίκους τῶν χωριῶν καί τοὺς ποιμένες.
  - (7). Ἡ χωρὶς ἔλεγχου περιφορά τῶν σκύλων στοὺς δρόμους τῶν χωριῶν καί τῶν πόλεων.
  - (8). Ἡ συνήθεια πού ἐπικρατεῖ νά μὴ θανατώνονται μέ εὐθανασία τὰ ἀνεπιθύμητα σκυλιά, ἀλλὰ νά ἐγκαταλείπονται ἀπό τοὺς ἰδιοκτῆτες τους στοὺς δρόμους.
  - (9). Ἡ ἔλλειψη κτηνιατρικοῦ ὑγειονομικοῦ ἐλέγχου πάνω στοὺς σκύλους τῶν χωριῶν.
  - (10). Ἡ ἀγνοία τῶν κτηνοτρόφων ὡς πρὸς τίς ζημιές πού ὑφίστανται ἐξ αἰτίας τῆς ὕδατιδώσεως.
  - (11). Ἡ ἀγνοία τοῦ πληθυσμοῦ γενικά ὡς πρὸς τὰ μέτρα πού πρέπει νά λαβαίνει γιά τήν προστασία του ἀπὸ τὸν ἐχινόκοκκο καί
  - (12). Ἡ μὴ σωστὴ ἀξιολόγηση τῶν προερχομένων ἀπὸ τὸν ἐχινόκοκκο κινδύνων, ἀπὸ τοὺς ὑπευθύνους γιά τὴ προστασία τῆς δημοσίας ὑγείας καί τῆς κτηνοτροφίας παράγοντες.
10. Γιά νά ἔχει ἐλπίδες ἐπιτυχίας μιὰ προσπάθεια καταπολεμῆσεως τοῦ ἐχينو-

κόκκου ή και έκκρισέως του από την Έλλάδα, θα πρέπει σαν στόχο της να έχει την αλλαγή αυτών των συνθηκών που εύνοουν την επιβίωση του παρασίτου και την διάδοση της ύδατιδώσεως μεταξύ των παραγωγικών μας ζώων και του ανθρώπου.

Και αυτό άκριβώς έχει σαν στόχο του το πρόγραμμα καταπολεμήσεως του έχινικόκκου που έχει έκπονήσει ή Έπηρεσία Κτηνιατρικής του Έπουργείου Γεωργίας που θα άρχίζει να εφαρμόζεται αυτό το χρόνο.

Έναλύσεις έργασιών

Abstracts

OMEL'JANENKO, V.Á., NAJDENSKIJ M.S. : Dejstvie Akustiche - Skogo fona na organizm pticy. (Έ επίδραση του θορύβου στον οργανισμό των όρνίθων). Veterinarinarija Moskva (1976) 8,36 - 39.

Οί έρευνητές κατώρθωσαν να εξακριβώσουν σε 25 όρνιθες ώτοκίας ήλικίας 12 - 14 μηνών, με την βοήθεια ήλεκτρονικών διαγνωστικών μεθόδων και της αναλύσεως των παραμέτρων παραγωγής, την αντίδραση του οργανισμού των όρνίθων στις διάφορες επιδράσεις του θορύβου. Σε 5 σειρές πειραμάτων έχρησιμοποίησαν άκουστικούς έρεθισμούς μεταξύ 50 - 100 dB και 0,5 - 10 KHZ (μερικές φορές και περισσότερο), καθώς και «έλαφρά μουσική» με 70 dB. Διαπίστωσαν ότι, ή επίδραση του θορύβου της τάξεως των 70 dB και 0,5 - 2KHZ καθώς και ή έλαφρά μουσική διέγειραν την φυσιολογική κατάσταση των όρνίθων, με άποτέλεσμα την άδξηση του σωματικού τους βάρους καθώς και της ώοπαραγωγής κατά 2 - 3% και 40 - 50% αντίστοιχως. Έντίθετα μιá άδξηση της συχνότητας κατά 2 - 5 KHZ, με άμετάβλητη την ένταση προκάλεσε πτώση της παραγωγικότητας των όρνίθων.

Έρνητική επίδραση στην φυσιολογική κατάσταση του οργανισμού, με πτώση της ώοπαραγωγής κατά 33 - 50%, είχε ό θόρυβος της τάξεως των 90 - 100 dB με συχνότητα 0,5 - 2 KHZ. Θόρυβος όποιασδήποτε έντάσεως, αλλά συχνότητας άνω των 10 KHZ, κείται έντός των όρίων της άκουστικής ίκανότητας των όρνίθων.

Σημαντική επαλήθευση των άποτελεσμάτων μπόρεσε να γίνει κάτω από συνθήκες παραγωγής.

E. Παπαδόπουλος

G. G. ALTON, LOIS M. JONES, D.E. PIETZ. La brucellose - Techniques de laboratoire (Βρουκέλλωση - Έργαστηριακές Τεχνικές): Organisation mondiale de la santé, 1975 (Série de monographies No 55, Deuxième édition), 177 σελίδες, τιμή 35 Fr.S.